

Postmodern Dönemde Bir Siyasal Katılım Biçimi Olarak Siyasal Parti Üyeliği ve Aktivizmi

Devrim ERTÜRK¹

Öz: Siyasetin kitleleşmesi sürecinde ortaya çıkan siyasal partiler yurttaşların karar alma sürecine katılmalarında önemli bir işleve sahiptir. Siyasal partilerin sahip olduğu bu işlevleri ortaya çıkışlarından günümüze kadar birtakım kurumsal özellikleri beraberinde getirmiştir. Siyasal partilerin sahip olduğu en temel kurumsal özellikler arasında da üyelik sistemi yer almaktadır. Ancak günümüzde sosyo-ekonomik ve politik değişimlerin etkisiyle siyasal partilerin üyelik ve aktivist sistemleri büyük ölçüde tutundukları toplumsal zemini yitirmeye başlamıştır. Oysaki siyasal partiler nasıl siyasetin asli unsuru olma özelliklerini devam ettiriyorsa, seçmenle bağ kurmakta da yine kurumsal olarak üyelik aktivizmine ihtiyaç duymaktadırlar. Postmodern dönemle birlikte teknolojik gelişmişlik seçmen kitlelerinin mobilizasyonunda önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu çalışma da siyasal partiler ile ilgili ortaya çıkan bu tartışmalar çerçevesinde üyelik sisteminin ve aktivizmin önemine vurgu yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal parti, demokrasi, siyasal parti üyeliği, siyasal parti aktivizmi, siyasal katılım.



Political Membership and Activism as a Political Participation Form in Postmodern Era

Abstract: Political parties emerged in the process of massification of politics have an important function on citizens' attending in decision making process. These functions of political parties bring along a set of corporate properties from its emergence to present. Membership system is a crucial structure that political parties have. But today, with the effects of socio-economic and political variations, membership and activist systems of political parties have started to considerably lose the ground that they hold on. Yet, political parties need the membership activism corporately in establishing a connection with voters, just as they continue the characteristic of being main factor of politics. Technological development in the mobilization of the electorate with the postmodern period has had a significant impact. This article emphasizes the importance of membership system and activism in the frame of these discussions emerged with regard to political parties.

Keywords: Political party, democracy, political party membership, political party activism, political participation.

¹ Yrd. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniv., Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, devrimpasa@hotmail.com.

Giriş

Modernite ile birlikte siyasetin kitlesel katılımın arttığı, genel ve eşit oy hakkının gündeme gelmeye başladığı süreçte ortaya çıkan siyasal partiler, günümüz demokrasilerinin vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Devlet ile sivil toplumun arasında duran siyasal partiler, çağdaş demokrasilerin yaşam kaynağı olarak görülürler. Siyasal partilerin çağdaş demokrasilerde itibar gören kurumlar olmalarının temelinde ise bu yapıların sahip olduğu birtakım yapısal özellikleri ile kitleleri temsil etme yetkileri yer almaktadır.

Siyasal partiler, temsil ettikleri kitlelerin ilgilerini kamu politikalarına çekmekte birincil araçlar olarak kabul edilirler. Her ne kadar çıkar gruplarının çoğalması, vatandaşın kaygılarını ifade ettikleri için, vatandaşa bir alternatif sunmakta ise de partilerin bu alandaki aday ve kamu görevi için rekabetçi işlevlerinin yerini tutabildikleri söylenemez. Siyasal partilerin içinde yer alan ve üyelerden oluşan aktivistler vatandaşlar ile siyasal parti arasında en önemli iletişim işlevine sahiptir. Siyaset ile vatandaş arasındaki katılımı demokratik yollardan sağlayan ve karar alma süreçlerinde seçmeni aktif hale getiren bu aktivizmdir.

Parti aktivizmi önemli bir konu olmasına rağmen üzerinde çok fazla çalışıldığı söylenemez. Bu konu üzerinde çok fazla çalışılmış olmamasının nedenleri arasında teknolojik gelişmeler ile birlikte kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması sayılabilir. Bu süreçle birlikte siyasal partilerin beşerî sermayeye olan ihtiyaçları azalmış görünmektedir. Çünkü siyasal partilerde beşerî sermayenin yerine getirdiği işlevlerin birtakım teknoloji yoğun araçlar ile sağlanmaya başladığı yönünde bir algı ortaya çıkmıştır. Ancak siyasal partilerle ilgili yapılan değerlendirmelerde üye aktivizminin önemini koruduğunu göstermektedir.

Siyasal parti üyeliği ve aktivizminde belirleyici olan siyasal partilerin yapısı ve ideolojisidir. Kitle temelli partilerde üyelik, aktivizm ve ideoloji daha önemli bir yere sahipken; diğer partilerde, kadro partileri, hepsini-yakala partileri gibi, üyelik ve aktivizmin birinci gruptaki partilere nazaran daha önemsiz olduğu söylenebilir. Aktivizm ve parti üyeliğinin daha az öneme sahip olduğu yapılarda da demokratik yaşama ters düşen lider egemenliğine dayalı ve oligarşik bir yapının ortaya çıktığı söylenebilir.

Siyaset sahnesinde parti üyelerinin aktivitesi, seçim kampanyalarında başarı kazanmanın önemli bir etkeni haline gelmiştir. 20. yüzyıl demokrasilerin zaferi olarak ilan edilirken, demokrasinin gerçekleşmesinde iktidar ile halk arasında köprü görevi gören siyasal partilere önemli işlevler yüklenmiştir. Her şeyden önce halkın yönetime katılması ve siyasetle ilgilenmesi gibi bir işlevi siyasal partiler belirlediği için bu işlevi yerine getirmeleri demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Siyasal yaşamın en önemli aktörleri olarak partiler, demokrasinin yükselişine kitleleri siyaset arenasına

taşıyarak katkı sağlamaktadır. Ancak zaman içerisinde demokrasi yükselen değer olarak içeriğinde değişimler yaşarken, siyasal partiler de bu değerlerin taşıyıcısı olma fonksiyonunu yerine getirmekte olumsuz koşullarla karşılaşmaya başlamışlardır. Kitleleri siyasete taşıyan siyasal partiler de yapısal dönüşüm geçirerek, kitlelerin siyasete olan ilgisini arttırmada yetersiz kalmışlardır.

Postmodern dönem olarak adlandırılan içinde yaşadığımız insanlık durumunda sosyo-ekonomik ve politik değişimlerin hızlı bir şekilde yaşandığına tanık olunmaktadır. Özellikle küreselleşmenin etkisiyle bu değişimler dünyanın hemen hemen her yerine ulaşabilmektedir. Bu değişimlerin siyasete yansımaları ise siyasetin yeni bir formda kendisini seçmelere sunması şeklinde gerçekleşmektedir. Her şeyden önce yurttaşların ekonomik sorunlarına yönelik mücadele eden siyasal partilerin yerine kültürel konuların merkeze alındığı bir siyaset anlayışı postmodern dönemin siyaset anlayışının bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca 1990 sonrasında neo-liberalizmin “zafer”iyle alternatifsiz tek ekonomi yönetim modeli neo-liberal siyaset olarak sunulmaktadır.

Siyasal partiler üzerine yapılan tartışmalarda, Fukuyama'nın “İdeolojilerin Sonu” tezinin de etkisiyle alternatifsizlik üzerinden bir çizgi ortaya çıkmaktadır. Sağ ve sol ideolojideki siyasal partilerin mevcut piyasa koşulları içerisinde alternatif bir politika üretmedikleri ve üretmeyecekleri yönünde bir algı ortaya atılmış ve önemli ölçüde de kabul görmüştür. Neoliberal iktisat politikaları karşısında alternatifsizliği öngören bu algı aynı zamanda seçmene umut vaat eden siyasal partilerin “itibarsızlaştırılma” sürecini de başlatmıştır. Yine bu süreçle bağlantılı olarak, siyaset yapmada önemli işleve sahip olan siyasal partilerin üyelik anlayışları da değişmiştir. Teknolojik araç ve gereçlerin iletişimde etkili hale gelmesi, siyasal partilerin dayandığı iki farklı zemini erozyona uğratan temel dinamik olmuştur. Bunlardan birincisi genel anlamda “ideoloji” diğeri de siyasal partiyi var eden unsur olarak siyasal partilerin sahip olduğu kurumsal yapıdır.

Bu çalışmada siyasal partilerin kurumsal düzeyine etki eden bu gelişmelerin, partileri seçmeni mobilize etmede nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın temel problemini, siyasal partilerde görülen kurumsal ve yapısal değişimleri hazırlayan nedenlerin neler olduğu oluşturmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve politik değişimlerle teknolojik değişimlerin siyasal partilerdeki aktivizm ve üyelik yapısı üzerinde etkileri tartışılacaktır. Bu çalışmanın da literatüre katkısı, kendisinden önceki çalışmalar siyasal partilerde üyelik yapısını ve üye sayısındaki düşmeleri konu alırken; bu çalışmada, hem postmodern dönemde siyasetin merkezî konularının değişmesi (Giddens, 2004; Robertson, 1999) teknoloji yoğun seçim kampanyaları ve bunların üyelik sayısındaki düşüşü arasındaki yaptığı ilişkiselliğe vurgu ile olacaktır.

Siyasal Partilerde Yapısal Özellikler

Demokratik sistemlerde temsil yetkisine sahip olan siyasal partiler, temsil ettikleri kesimlerin taleplerini iktidara geldiklerinde gerçekleştirme amacı taşırlar. Yani siyasal partilerin demokratik yollarla iktidarı elde etme ve siyasi erki kullanma işlevleri, temsil etme özelliklerinde belirleyici olmaktadır. Siyasal partilerin siyasi iktidarı demokratik yollardan ele geçirmeleri için ise halkın desteğini sağlayarak yeterli oy oranına ulaşmaları gerekmektedir. Bu noktada partilerin sahip oldukları politikalar belirleyici olmaktadır. Seçmenin bir siyasal partiye yönelmesinde temel etkenlerden birisi seçmenin sorunlarına yönelik siyasal partilerin ortaya koymuş oldukları çözüm önerileridir.

Siyasal partilerin bu amaçları doğrultusunda faaliyet göstermeleri ise bu yapıların birtakım yapısal özellikler ve işlevler ortaya koymalarını sağlamıştır. Siyasal partilerin iktidarı kullanma erkini kullanma amacı ile adaylar toplanırlar. Sahip oldukları ideolojiler çerçevesinde toplumu dönüştürmek için siyasal partiler (Mack, 2010: 19) bu işi gerçekleştirmek adına birtakım örgütler ortaya koyarlar. Siyasal partilerin sahip oldukları bu örgütler partilerin ideolojilerini yaymaya yarayan bir araç konumundadırlar (Marshall, 1999: 664). Seçmen desteği siyasal partilerde önemli bir noktayı oluştururken bu desteği sağlama da siyasal partilerin sahip oldukları kurumsallık ile birlikte hareket etme önemli hale gelmektedir (Duverger, 1993).

344

Siyasal partilerin seçmen desteği kazanmasında ise örgütlenme önemli bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Siyasal partinin seçmen desteğinde parti genel merkezinin oluşturduğu genel politikalar önemli olmakla birlikte bunun yanı sıra parti örgütünün bu genel ve özel politikaları yaşamın her alanında pratiğe aktarması ve örgütün genel durumlara karşı birtakım faaliyetlerle mümkün olabilir (Cem, 2011: 101).

Siyasal partilerin sahip olduğu kurumsal düzeyi her ülkede veya aynı ülkedeki farklı parti tiplerinde dahi farklılık gösterebilir. Parti yapıları ve ülkelerin sahip olduğu demokratik özellikler siyasal partilerin bu özellikleri üzerinde belirleyici olmaktadır. Ancak siyasal partilerin sahip olduğu üyelerin özelliklerine bakıldığında ise, üye olan kişilerin parti ile aidiyet ilişkisi içerisine girdikleri, partinin siyasi faaliyetlerine aktif bir şekilde katıldıkları söylenebilir (Tosun ve Erdoğan Tosun, 2010: 5).

Siyasal partilerde ortaya çıkan bu kurumsallık düzeyinde oy hakkının kitleselleşmenin etkili olduğu söylenebilir. Genel ve eşit oy hakkı yayıldıkça kitleleri siyasetle buluşturabilecek bir aktör olarak siyasal partilerin önemi de artmıştır. Siyasal partiler artan bu önemleri ile birlikte seçmenin desteğini elde etmek için birtakım kurumsal örgütlenmelere ihtiyaç duymuşlardır. Seçmene yönelik sundukları ideolojik duruş ile birlikte, seçmene bu ideolojiyi aktaracak olan parti örgütleri ve partiye aidiyet bağı ile bağlı olan aktif üyeler, bu süreçte siyasal partilerin temel dayanakları olmuştur.

Siyasal partilerin örgütlenmeleri, gösterdikleri adayları seçmenle buluşturma noktasında da önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Seçmenin sahip olduğu oy ve siyasal partilerin seçmenleri etkileme amaçları gibi gelişmeler, siyasal partilerin örgütlerine önemli bir görev atfetmiştir. Aday belirleme, adayları tanıtmaya, seçmen gruplarını mobilize etme gibi konularda siyasal partiler aktif görevler üstlenerek, bunu parti örgütleri ile gerçekleştirmişlerdir. Seçmen ile siyasal partilerin kurmuş olduğu bu ilişki ise siyasal partilerin örgütlenme boyutuna önem vermeleri sonucunu doğurmuştur.

Siyasal Katılma ve Kitleler

Siyasal katılımın modernite ile birlikte devleti oluşturan tebaanın yurttaş olma yolunda ilerlemesi ile anlam kazandığı söylenebilir. Siyasal katılım zaman içerisinde anlam kazandıkça gerçekleşme pratikleri de kurumsallaşmaya ve farklı boyutlar almaya başlamıştır. Yurttaşların seçme ve seçilme gibi birtakım hakları yaygınlık kazandıkça siyasete katılımları da değişkenlik göstermiştir. Birey, kendilerini yakın hissettikleri siyasi partiler içerisinde yer alarak, siyasete katılmalarındaki amaçlar doğrultusunda farklı mevkilerde siyasetin içinde yer almışlardır.

Siyasal katılma, demokratik yaşantının bir unsuru olarak anıldığı gibi modern toplumların bir özelliği olarak da karşımıza çıkmaktadır. En genel şekilde vatandaşların, merkezi veya yerel yönetim organlarında alınacak kararlara müdahil olma şeklinde tanımlanabilecek olan siyasal katılma, günümüz siyasetinin katılımcı boyutunu göstermesi açısından anlamlıdır (Özbudun, 1975: 4). Buradan hareketle yurttaşlık tanımı içerisinde genel bir siyasal katılımı ifade eden bir siyasal katılımın yer aldığı söylenebilir (Sarıbay, 1992: 91). Yurttaşlar açısından siyasal katılmadaki amaç siyasi iradenin alacağı kararların alınıp süreci içerisinde aktif olmak, aktif olunmadığı durumlarda ise alınacak kararları etkilemektir.

Kalaycıoğlu (1984: 200)'na göre bireyin siyasal katılmasından bahsedilebilmek için bireyin davranışlarının doğrudan siyasi otoriteyi yönlendirmeyi amaçlaması gerekmektedir. Siyasal katılmada yurttaşların hükümetler üzerinde baskı oluşturmaları esastır. Gerek yerel düzeyde gerekse de ulusal düzeyde siyasal etkinliklerde yurttaşlar siyasi erki kullanan aktörler üzerinde baskı ve etki oluşturarak doğrudan siyasal sürece katılmaktadırlar (Güldiken, 1996: 31). Tanımlardan da anlaşıldığı gibi politik modernleşme ile birlikte yurttaşların alınacak kararlarda aktif katılımı esas hale gelmiştir. Yurttaşların alınacak kararları farklı düzeylerde farklı etki dereceleri ile gerçekleştirme amaçları ise siyasal katılmayı ortaya çıkarmıştır.

Siyasal katılmada belirleyici olan yönetim erkinin tabanla paylaşılmasıdır. Bu aynı zamanda katılımın genişlemesini de beraberinde getirmektedir. Demokrasi kavramı ile de paralel gelişen siyasal katılmanın tabana yayılması halkın egemenliği ilkesinin belirleyiciliğini de ortaya koymaktadır. Tarihsel süreçte

siyasal katılım ve demokrasi kavramlarına bakıldığında Antik Yunan'a kadar giden bir kadim anlayış olduğu görülür. Demokrasi kavramının ve siyasal katılımın temel referansı olarak o dönemdeki kent devletleri gösterilebilir. Antik Yunan'ın kent devletlerinde özgür yurttaşların katılımı ile sitenin yurttaşları, kendilerini ilgilendiren kararların alınmasında birebir etkili olmuşlardır. Kent devleti içinde yaşayan tüm insanların değil sadece özgür insanların oy hakkının olduğu bir siyasal katılma düzeni Antik Yunan'da hakimken, siyasetteki modernleşme ile birlikte katılım da tabana yayılmıştır.

Genel ve eşit oy hakkının genişlemesi ile birlikte siyasal katılım hakkı elde eden yurttaşların sayısının artması, kent devletlerindeki doğrudan karar süreçlerine katılım yerini temsili katılıma bırakmıştır. Artık siyasal katılımın makro düzeydeki ifadesi “temsili demokrasi” olmuştur. Modern ulus devletler aldıkları kararların meşruiyetini de temsili demokrasi ile sağlamışlardır. Bu süreçte halkın seçmiş olduğu temsilciler vasıtasıyla alınan kararlara dolaylı yoldan seçmenler de katılmıştır. Modern ulus-devlet yapılanmalarında temsili demokrasi ile siyasal katılım sağlanırken, aynı zamanda yurttaşların birtakım siyasal karar alma süreçlerinde yer alabilecekleri farklı siyasal katılma biçimlerinin de yasal düzenlemelerine yer verilmiştir.

346

Siyasal katılımın kitleleşmesi ile birlikte demokrasi pratiğinde de bir değişim ortaya çıkmıştır. Yurttaşlar genel ve eşit oy hakkı ve seçme ve seçilme hakkı elde etmekle birlikte siyasetin içinde yer almaya başlamışlardır. Siyasal erki elinde tutan kesimin katılım ile belirlenmesi, kamuyu ilgilendiren kararlarda katılımın esas olduğu bir yönetim sistemi ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda yurttaşların kendilerini ilgilendiren kararların alınması sürecine dahil olmaları da bu sayededir. Bu süreçte aracı kurumlar olarak ise siyasal partiler ön plana çıkmıştır. Siyasal partilerin örgütlenmeleri içerisinde yer alan yurttaşlar politika üretme sürecine dahil olmaya çalışmışlardır.

Siyasal katılmada “oy verme” davranışı önem kazandığı için modern siyasal işleyişlerde bunu sağlayacak unsur olarak seçimler ön plana çıkmaktadır. Siyasal katılmayı “oy verme” davranışına indirgemek bu eylemin eksik kalmasına neden olur. Dahl (1993: 139)'a göre yönetime etkin katılımın ve oy kullanma eşitliğinin gerçekleştiği bir birlik, dar anlamda demokratik bir süreçle yönetilmektedir. Daha geniş kapsamlı bir değerlendirme ise siyasal katılmayı her şeyden önce siyasal bir davranış olarak görmektedir. Siyasal yaşam gittikçe karmaşıklaşmaktadır. Dolayısıyla bu karmaşıklaşan süreç, siyasal katılma biçimlerini de genişletmektedir. Siyasal katılım her seviyede siyasal gelişmelerin yakından izlenmesi, çeşitli konularda siyasal tavırların takınılması, derneklere ve siyasal partilere üye olma ve seçim çalışmalarında görev alma gibi siyasal eylemlere girişilmesini gerektirmektedir (Baykal, 1970: 27-29). Siyasal katılma sürecinde yurttaşlar siyasal kararların alınmasında veya siyasal kararların etkilenmesinde siyasal partilerden sivil toplum örgütlerine kadar farklı düzeylerde kurumlarda yer alarak aktif rol oynamaktadırlar.

Siyasal katılmamanın siyaset erki üzerinde belirleyici olmasına karşılık son dönemde siyasete dair birtakım dönüşümler yaşanmaktadır. Özellikle siyasetin medya ile karşılıklı bağımlılığının artması süreci, siyaseti yeni bir kulvara sokmuştur. Siyasetin ana aktörleri olarak siyasal partilerin yeni siyasetin koşulları içerisinde farklı bir siyaset izleme çizgisi, onları kitlesellikten uzaklaştırarak, teknoloji yoğun bir kurumsal işleyiş izlemeye yöneltmiştir (Meyer ve Hincman, 2014). Bu değişim sürecinin temel bir özelliği ise değişimin hızı olmaktadır. Bunda etkili olan ise küreselleşme olmuştur.

Kavramın bu kadar hızlı bir şekilde yaygınlaşması aynı zamanda kapitalizmin dünyaya yayılış süreci (Wallerstein, 2002: 16) ile de ilişkilendirilebilir. Ancak bununla birlikte kavram olarak küreselleşme, çatışma ve parçalanma gibi birçok unsuru içinde barındırmaktadır. Küreselleşme süreci bir yandan kapitalizmi dünyaya yaymaya yönelik bir kolaylaştırma sağlarken aynı zamanda dünyadaki toplumların birbirine benzeme sürecini de beraberinde getirmektedir. Kapitalist sistemin dünyayı etkilemesi ise dünyadaki toplumların dönüşümlerinde ekonominin başat rolünü kaçınılmaz kılmaktadır. Bu süreç içerisinde ekonominin ön planda olması, ulus-devletin siyasal iradelerinin bu genel eğilim dışında siyaset üretmelerini de büyük ölçüde imkansız kılmaktadır.

Refah devleti politikalarının hâkim olduğu dönemde devletin iktidarının meşruluğu, toplumun tüm kesimleri için istihdam, sosyal sigorta, yeterli ücret gibi herkese eşit asgari bir yaşam hakkı sağlanmasına bağlı hâle gelmiştir (Harvey, 1999: 162). Ancak günümüz siyasetine bakıldığında ise bu tür politikaların yerini kültürel temelli politikaların aldığı görülmektedir. Evrensellik, eşitlik-yerellik, farklılık tartışmalarının hâkim olduğu siyaset sahnesinde refah devletinin gerileme süreci karşımıza çıkmaktadır. Yurttaşların ekonomik taleplerinin karşılanmasında mali dengenin elverişsizliği kültürel taleplerin siyaset sahnesinde varlık göstermesine yol açmıştır. Bu durum aynı zamanda refah devletine yönelik meydan okumaları da beraberinde getirmiştir (Berger, 2001: 889). Refah devleti politikalarından özellikle 1980 sonrasında vazgeçilmeye başlanması, kitlelerin siyasetle olan ilişkisini yeniden üretmiştir. Her şeyden önce neo-liberal ekonomilerin dünya çapında görünüşte hakim hale gelmesi ve alternatif bir politika ortaya konulamayacağına yönelik ortaya çıkan algı, kitlelerle siyaset arasındaki ilişkinin boyutlarını değiştirmiştir.

Kitleler ile siyaset arasındaki ilişkinin değişen boyutları, siyasal partilerin siyasal katılımı üzerinde de etkili olmuştur. Ayrıca değişen teknolojik ve ekonomik koşullara bağlı olarak, tek tek bireylerden kopan bir katılım anlayışı yeni dönemin siyasetinin bir özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Seçim dönemlerinde partilerin sahip olduğu kurumsal yapıların aday tanıtma, oy devşirme gibi işlevleri teknoloji yoğun seçim kampanyaları ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Yurttaşların siyasete katılımı ise seçim döneminde seçim reklamları ile tanıdıkları adayları ve parti politikalarına oy vermeye indirgenmiştir. Parti sistemi üyelik anlayışı ve aday belirleme süreci açısından siyasal partilerin ilk örnekleri olan kadro partilerine

(Mack, 2010: 34) doğru geriye gidiş görülmektedir. Siyasal katılma ise partilere seçimlerde oy verme davranışına dönüşmüş durumdadır. Kitlelerden uzaklaşan siyaset, ya da kitlelerin siyasetten uzaklaşması¹ sonucunda, dar kadrolara sıkışmış ve siyasetin maliyeti de çok yükselmiştir.

Siyaset kadroları maddi kaygı ve statü kaygısı gibi ölçütlerle gerçekleşen siyasal katılımda bir profesyonelleşme ortaya çıkmıştır. Bu şekilde gerçekleşen dönüşüm sonucunda kitlelere düşen rol de tiyatrolaşan siyaseti (Meyer ve Hincman, 2014: 100) izlemek ve alkışlamak olmuştur. Kitlelerle siyaset arasında kurulan ilişki seçim dönemlerinde yoğunlaşırken, seçim sonrası siyaseti izleme özelliğini yitirmiş bir siyasi kültür ortaya çıkmıştır. Partilerin kurumsal düzeylerinde siyasete katılan parti üyeleri de yeni dönemle birlikte bu imkanlarını yitirmişlerdir. Parti üyeleri kendi partilerinin karar alma, seçim bildirgesi hazırlama, aday belirleme süreçleri gibi aşamalardan uzak kalarak “oy verme” ilke siyasal katılmalarını gerçekleştirmişlerdir.

Siyasal Katılmada Parti Üyeliği ve Aktivizminin Yeri

Siyasal partilerde üyeler partinin en temel yapı taşıını oluşturmaktadır. Duverger'in deyişi ile “üyesiz parti öğrencisiz öğretmene” benzer. Siyasal partilerde üye partinin işleyişinden, yapılanmasından, seçimlerde yürütülen çalışmalara kadar her noktada görev alırlar.

“Bir parti üyesi sadece oy vermekle kalmaz, diğer seçmenleri de kendi üyesi olduğu partiye oy vermeleri için iknaya çalışır” (Delibaş, 2008: 138). Parti aktivistleri ise üyelerden daha aktif olarak partide görev alırlar. Siyasal katılımın daha üst aşamasında bulunan, parti üyelerinden daha aktif, partinin gündelik işlerinin yürütülmesini sağlayan, toplumla organik bir bağ kurup geliştirilmesinde önemli rol oynayan parti aktivistleridir (Delibaş, 2008: 138). Parti aktivistleri sıradan üyelerden bu yönü ile ayrılmaktadır. Partide yer alan parti üyeleri, parti aktivistlerinden sayıca üstün olmalarına rağmen, toplumda etkili olmak açısından sayısal olarak sahip oldukları üstünlüğe sahip değildir.

Siyasal parti üyeleri, birçok fonksiyonu yerine getirmektedirler. Bu fonksiyonları yerine getirme siyasal parti üyeliğinin aktivitesini belirleyen bir ölçüdür. Seçimler için yapılanma, hizmet seçeneklerinin belirlenmesi, kampanyalarda gösterilen hareketler, danışma, eğitim, işe adam alma, kamuoyunun ilgisini toplayabilmek siyasal parti üyeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Üyelikteki ve aktif çalışmadaki amaç, bir parti açısından, siyasal katılımı gerçekleştirmek aynı zamanda arttırmak ve siyasal sistemin meşruiyetinin önemli bir ölçüsü olan seçime katılımın güçlendirilerek, oy verme

¹ Sağ ve solun politik önerilerinin ekonomik ve yapısal nedenlerden dolayı geçersiz hale geldiğini ifade etmek tam olarak alternatifsizliği doğurabilir. Ve gelecekle ilgili iki kanadın da politika üretmesinin önünde en büyük engel olabilir. Alternatif yoksa ne yapmalı? Yapacak bir şey kalmamıştır. Yapılacak olan, üretilecek olan politika ile mevcut sistemin işleyişine uyum sağlamaktır. Tam anlamıyla neo-liberal ekonominin beklediği bir sonuç olarak okunabilir bu durum. “Siyaset sona gelmiştir; çünkü gerçeklik siyasete başka alternatifin olmadığını dikte etmektedir” (Furedi, 2005: 54).

oranının arttırılmasıdır (Norris, 2002: 103; Scarrow, 1996: 1). Ancak günümüzde giderek bu tabloda bir düşüş gözlenmektedir.

Partilerin seçim kampanyalarında ve sivil eylemcilik durumlarındaki bu düşüş, yeni siyaset tarzından kaynaklanmaktadır. Buna göre post-endüstriyel toplumların özelliği olarak, yükselen yaşam standartları, hizmet sektörünün gelişmesi, eğitim fırsatlarının artması Batı demokrasilerinde bireylerin yeni siyasal katılma tarzının ortaya çıkmasına, bazı durumlarda da siyasal katılımını azaltan bir neden olmuştur. Yeni tarzda politik karar alma sürecine katılım, doğrudan eylem yoluyla yeni sosyal hareketler ve protesto grupları içinde gerçekleşmektedir.

Devlet yapıları ve kurumların kendi yapıları da siyasal katılım üzerinde belirleyicidir. Seçim yasaları, siyasal partiler kanunu, anayasanın sağladığı siyasal katılma ve örgütlenme olanakları siyasete katılımı belirleyen unsurlar olmaktadır. Siyasal katılımdaki eğilimler, siyaset sahnesinin kurgusunun değişmesi, oy hakkının genişlemesi, yasaların değişmesi ya da etkinliğini yitirmesine bağlıdır (Norris, 2002: 19). Buradan hareketle politik aktivizm üzerinde etkili olan faktörler; sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, devletin yapısı, katılım üzerinde etkili olan kurumsal yapılanma, sahip olunan beşerî ve kurumsal sermayedir.

Siyasal partilerin kurumsal yapıları içerisinde üyelik önemli bir anlam ifade etmektedir. Kurumsal yapı içerisinde özel bir anlama sahip olduğu gibi üyelik sistemi, aynı zamanda siyasal partilerin kitlelerle kurduğu ilişkilerde de önemli ve etkili bir iletişim kanalı olmuştur. Tarihsel arka plana bakıldığında kadro partileri karşısında kitle partilerinin kitleleri mobilize edebilmesinde etkili olan bu kitle partilerinin bu etkiyi sahip olduğu üyeler ile gerçekleştiği görülmektedir. Kitle partilerinin kadro partileri karşısında hızlı bir şekilde örgütlenmesi ve seçim kampanyalarında adaylarını seçmenlere ulaştırabilmeleri üyelerin aktivitesi ile gerçekleşmiştir. Ayrıca aktivistlerin çalışmaları sayesinde ki, kitle partileri seçim kampanyalarını yürütebilmişler ve kitleleri siyasetin içine çekebilmişlerdir.

Günümüzdeki siyasetin değişen koşullarında siyasal partilerin kitleler ile iletişimde kurumsal düzeylerinin etkisi azalmış olsa da, siyasal partilerin en önemli dayanak noktasını sahip oldukları üyeleri oluşturmaktadır. Sadece seçim dönemlerinde de olsa siyasal partilerin üyelerine duydukları ihtiyaç ortadadır. Parti üyeleri farklı demokratik rejimlerde partiyi taşıyan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca üyeler sayesinde partiler oy oranları düştüğü dönemlerde dahi yeniden seçmen desteğini elde edebilmektedir. Çünkü parti aktivistleri yerel düzeyde partisini temsil edebilen neredeyse yegâne unsurdur. Partinin etkisini arttırmak, oy vermeyen seçmenin sandığa gidip oy kullanmasını sağlamak, seçmeni ideolojik anlamda etkilemek için gönüllü olmuş, aktif bir şekilde partisi için çalışan bireylerden oluşmaktadır (Delibaş, 2008: 140).

Siyasal partilerin en önemli hedefi iktidarı demokratik yollardan ele geçirip, sahip olduğu ideolojisi ve programı çerçevesinde ülkeyi yönetmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için de yurttaşlarla kurdukları aidiyet bağı üzerinden

siyasal katılımı sağlamaktadırlar. Sadece kendisine aidiyet bağı ile bağlı olanların değil, diğer seçmenlerin de oylarının alınması bir siyasal partinin iktidara gelebilmesi için önemlidir. Bir siyasal partinin seçmenlerinin kendisine oy vermesini sağlayabilmek için de örgütlenmeye ihtiyacı vardır. Bu örgütlere işlerlik kazandıracak olan beşerî sermaye ise bireysel ve kolektif anlamda üyelerdir.

Üyelik sisteminin bir siyasal parti içerisinde işlerlik kazanmasının temelinde de partilerin işleyişleri etkilidir. Demokratik bir kültürün olduğu, siyasal katılmanın parti içinden başladığı, aday belirleme süreçlerinde parti içi demokrasinin hakim olduğu bir siyasal sistemde partilerin yapıları içerisinde üyelerin önemli olması kaçınılmazdır. Ancak siyasal parti üyeliğinde bir düşüş yaşandığı yönündeki tartışmalar da siyasal parti literatüründe önemli bir yere sahiptir. Çünkü üyeliğin işlevindeki aşınma, siyasal katılmanın boyutlarının değişmesi üyeliği ikinci plana ittiği yönünde tartışmalarda siyasal partiler literatüründe yer almaktadır.

Üyelikteki düşüşle ilgili bir diğer önemli neden ise, ekonomi-politik alanındaki yapısal değişime bağlı olarak devleti yönetecek kadrolarda uzmanlaşmaya duyulan ihtiyacın artmasıdır. Siyasetin karmaşık bir yapıya doğru dönüşümü ile birlikte siyasal partilerin yönetici devşirme özellikleri azalmaya başlamıştır. Siyasal partilerin ülke yönetimine aday gösterdikleri bireyler artık parti örgütleri içinden yetişmiş kadrolardan çıkmamaktadır. Bu kişiler daha çok bürokratlardan, mesleğinde uzman olmuş kişilerden seçilmektedir.

Siyasetin uzmanlık isteyen bir iş haline gelmesi ve teknoloji yoğun seçim kampanyaları ile girilen seçimler de siyasal partilerde aktivistlerin konumunu etkilemektedir. Teknoloji yoğun seçim kampanyaları ile girilen seçimlerin siyasi partilere maliyetleri oldukça önemli miktarlara erişmiştir. Bundan dolayı da siyasal partiler aday belirleme süreçlerinde bu durumu göz önünde bulundurmaktadır. Benton (1995: 257)'a göre siyasal partiler siyasetin merkezinde olma ve "ideal" düzen kurma arayışlarından uzaklaşmış görünmektedir. Siyasal partilerde görülen bu yöndeki değişim, seçmene yönelik ekonomiyi merkeze alan bir politika sunmaktan uzaklaşmayı da beraberinde getirmiştir.

Siyasal partiler, siyasal katılma konusunda en etkili aktörler olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bu da partilerin sahip olduğu işlevler sayesinde gerçekleşmektedir. Wattenberg (2002: 11)'e göre "siyasal partilerin bu işlevlerini yerine getirmekte başarısız oldukları dönemlerde seçimlere katılım oranında düşüşler görülmüştür." Seçimlere katılım oranları üzerinden demokratik rejimlere yönelik değerlendirmeler, siyasal partilerin yurttaşlarla olan ilişkilerini gösteren unsurlardan birisidir. Aynı zamanda o ülkedeki siyasal parti sistemi ile ilgili de kritik bir role sahiptir. Katılım oranlarının yüksek olması, ülkedeki demokrasinin düzeyini göstermekte tek belirleyen olmamakla birlikte, yurttaşların mevcut siyasal kurumların meşruiyetine yönelik algılarını göstermesi açısından da anlamlıdır.

Siyasetteki bu değişim ve bunun siyasetin aktörleri olarak siyasal partilere yansımaları, toplumsal alandaki sınıfsal yapının değişmesinden bağımsız olarak değerlendirilemez (Benton, 1995: 268). Öznenin kolektif özelliklerinin değişmeye başlaması ile birlikte toplumda örgütlenme modelleri de yeniden belirlenmiştir. Kolektif öznenin hakim olduğu ve sınıfsallığın siyaset üzerinde etkili olduğu dönemlerdeki siyaset-yurttaş ilişkisi, daha bireysel bir özne üzerinden yeni bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu durum ise bireyin sahip olduğu politik kültür ile açıklanabilir. Daha kolektif değerler üzerinden kurulan yurttaşın siyasal sisteme olan bağının yerine bireyi merkeze alan bir siyasal katılım anlayışının aldığından söz edilebilir. Bu süreçte de bireylerin sahip olduğu tutum, inanç ve değerleri belirleyici olmaktadır. Ancak bu değerler de yine kolektif bir birliktelik zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır² (Sarıbay, 2008: 83-84). Bu süreç ise bir önceki dönemin sınıf siyasetine ters bir durum ortaya çıkarmaktadır (Mack, 2010: 23; Mair vd., 2004: 2). Bu dönemde partilerin siyasetleri ve kurumsal yapıları da yeni dönem siyasetine uygun bir tarzda şekillenmiştir.

Yeni dönem olarak adlandırılan postmodern dönemde siyaset, siyasetin amaç ve hedefleri, sınırları, politik aktörün konumu, bu aktörün katılım düzeyi gibi konularda modern dönemden farklılık göstermektedir. Bu değişimler de ilk olarak kendisini kamusal-özel alanı ayrımı, sınıf gibi birlikteliklerin politik konumu, ulusal ölçekte örgütlenme gibi konularda kendisini göstermiştir (Gabardi, 2001: 97). Nasıl ki ulus-devlet hala ulusal ve uluslararası ölçekte siyasetin ana belirleyeni konumunda ise, bahsedilen toplumsal değişimlere rağmen, bu ilkeler büyük ölçüde siyaset içinde etkisini korumaktadır. Ancak siyaset kurumunda bir değişimin ortaya çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla postmodern dönemde modern dönemin politik eylemliliklerinden farklılık ortaya koyan siyasal katılım ve siyaset anlayışı ile karşılaşmaktadır.

Karşılaşılan bu “yeni” durum siyasal partilerin birtakım yapısal değişimlerinde de görünmektedir. Özellikle siyasal partilerin üyelik anlayışlarında ortaya çıkan değişimlerde, sosyal yapıda meydana gelen değişimlere referansta bulunmaktadır. Toplumun siyasete olan ilgisi ve kitlelerin mobilize edilmesi konularında siyasal partilerin oynamış olduğu rol değişmiştir. Toplumdaki sınıfsal temelli hareketlerin yerini daha parçalı bir protesto anlayışının alması, siyasal partilerin üyelik anlayışlarının değişimindeki temel nedenler arasında sayılmaktadır. Üretim sistemindeki şartlar sınıfsal yapının da değişimini

² Bireyin sahip olduğu politik inanç sistemi kolektif bir varlık olarak bireyi aşan toplum içinde üretilirken aynı zamanda bireyin benimseyebileceği ve izleyeceği bir politik inanç sistemi sunmaktadır. Bireyin siyaset içerisinde yolunu gösterecek olan bu politik inanç sistemi olmaktadır. Bundan dolayı da politik inanç sistemi bireyin politik topluluğa karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede bir meşruluk ölçütü olarak kabul edilmektedir (Sarıbay, 2008: 88). Bireyi merkeze alan bir politik kültür de postmodern dönemde yaşanan sorunların daha bireysel temelde algılanması ile açıklanabilir. Bireylerin bu dönemde yaşadığı sorunlar daha bireysel düzeyde algılanırken aynı zamanda bireylerin talepleri de daha bireysel düzeyde olmaktadır. Postmodern dönemle birlikte insanlar hayatlarının birbirlerinden farklı olduğu şeklinde bir algıya sahip olmuşlar ve yaşadıkları sorunları da daha bireysel sorunlarını gibi algılamaya başlamıştır. Bu da kolektif değerlerin etkisini yitirdiği şeklinde bir algıya yol açarken siyaseti de daha bireysel temelli bir hale dönüştürmüştür (Bauman, 2000: 23).

beraberinde getirirken, siyasal partilerin toplumsal sınıflarla olan ilişkileri yeniden belirlenmiştir (Mair vd., 2004: 2; Leadbeater, 1995; 127). Kitle partilerini daha çok etkileyen bu durum, siyasal partilerin dayandıkları toplumsal tabanı da değiştirmiştir. Siyasal partilerin toplumsal grupları mobilize etmede etkisiz kalması da partileri bu işlevi başka kanallardan yerine getirme arayışına itmiştir.

Siyasal partilerin aktif üyelikleri üzerinden yapılan bu tartışmalar ise “kriz” konusunu da gündeme getirmiştir. Ancak yurttaş ile iktidar arasında en etkili aktörler hala siyasal partilerdir. Gerek seçmene ulaşmada gerekse de seçmenin taleplerini iktidara taşımada siyasal partilere alternatif bir kurum ortaya çıkmış değildir (Uysal ve Topak, 2010: 11; Benton, 1995: 273-274). Siyasal partiler ülkenin her bölgesinde ve her yerleşim biriminde örgütlenmiş durumdadır. Bu durum ise siyasal partilerin siyasetin hala en etkili kurumları olma özelliğini desteklemektedir.

Üyelikteki Düşüş ve Seçim Kampanyaları

Toplumsal, ekonomik ve teknolojik alanda ortaya çıkan değişimler, siyasal partilerin üyelik yapılarını da etkilemiştir. Yeni dönemde siyasal partiler, üyelerinin yapmış oldukları aktivitelerden büyük ölçüde uzaklaşarak seçim kampanyaları ile kitlelerin mobilizasyonunu sağlama arayışında olmuşlardır. Teknoloji yoğun araçların kullanıldığı bu kampanyalarda, kitle iletişim araçları en üst düzeyde kullanılırken, adaylar da seçmene daha hızlı bir şekilde ulaşabilmişlerdir. Seçmenle siyasilerin arasındaki iletişimin hızı artarken, zaman ise çoğunlukla sadece seçim dönemleri ile sınırlı kalmıştır.

Seçim kampanyaları ile ilgili somut pratiklere bakıldığında ABD’de seçimlerde düzenlenen seçim kampanyaları önemli bir örnek oluşturur. 2000 yılında ABD’de gerçekleşen seçimlerde partiler seçim kampanyaları için büyük miktarda bütçe ayırmışlardır. Bütçeler için ise bağış ve yardımlar toplanmıştır. 2000 yılı seçimlerinde Cumhuriyetçi aday George W. Bush seçim için yetmiş beş milyon dolar harcarken, Demokratların adayı olan Al Gore ise kırk milyon dolara yakın harcama yapmıştır (Brunner, 2000:1’den akt. Aktaş, 2004: 56). Seçim kampanyaları için harcanan paralar yaşanan çağda seçimlerin maliyetini göstermesi açısından önemlidir. Bu tür seçimlerde her türlü teknolojik araç kullanılmaktadır. Ayrıca partilerin sahip olduğu bütçe, geçmiş dönemdeki beşerî sermayesinin yerine geçmiştir. Seçimlerde kullanılan propaganda, yönlendirme faaliyetleri ileri teknolojiye dayalı kitle iletişim araçları yardımıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla siyasal partilerin eski örgütsel yapıları olmadan da seçmenlerle ilişkilerini devam ettirebilecekleri yönünde bir eğilim ortaya çıkmaktadır.

İletişimin teknoloji yoğun bir hal alması ve teknolojik yeniliklerin hızının artmasına bağlı olarak, yüz yüze iletişimin etki alanının görece önemsiz hale gelmesi, siyasal partilerin üyelerine olan ihtiyacın da azalmış olduğu yönünde bir algının oluşmasına neden olmuştur. Daha çok siyasal partilerin üye sayılarındaki

düşüşle desteklenen bu değişim süreci, partilerin yapıları üzerinde de belirleyici bir hal almıştır.

Siyasetin ekonomi üzerindeki belirleyiciliğın azalması ile birlikte ve “ideolojilerin sonu” (Fukuyama, 1999) tezi ile alternatıfsızlık söylemleri seçmenlerin siyasetten beklentisini de azaltmıştır. Buna bağılı olarak siyaset karşısında ilgisizlik durumu ortaya çıkmıştır. Siyasetin kitesellikten uzaklaşmasına bağılı olarak siyasal partilere yönelik bir uzaklaşma söz konusudur. Bu uzaklaşma da seçmenlerin siyasal partilere olan ilgisini dolayısıyla siyasal partilerin yönetim süreçlerine katılımlarını da etkilemektedir. Ortaya çıkan bu tablo siyasal partilerin sahip oldukları üye sayısında bir düşüşe neden olmaktadır.

Siyasal partilerin üye sayılarının düşmesinde teknolojik gelişmelerin etkili olduğu söylenmekle birlikte, siyasal partilerin seçim kampanyalarını yürütmek için üyelerden ziyade teknoloji yoğun kampanyalar sayesinde bunu gerçekleştirebildikleri de iddia edilmektedir. 1990’lı yıllarda gelişmiş bazı ülkelerde siyasi partilere olan ilginin düşmesi üzerine birtakım spekülasyonlar ortaya çıkmıştır (Webb, 2002: 2). Siyasal partiler ile seçmen kitleleri arasındaki ilişkilerin yoğunluğunun azaldığına yönelik ortaya atılan bu spekülasyonların nedeni olarak birçok Batı ülkesinde partilerle seçmenler arasında bağların zayıflamış olduğu gösterilmektedir. Seçmen kitleleri artık 1970’li yıllarda olduğu gibi siyasete katılım için siyasal partilerin kurumsal yapıları içine dahil olmaktan uzak durmaktadır. İlk olarak Batı ülkelerinde ortaya çıkan bu tablo, siyasi partilerin örgütsel yapısını ve seçmenlerin siyasete katılımını etkilemektedir. Örneğın, seçmen açısından analiz edildiğinde sadece seçim dönemlerinde oy kullanmaya indirgenmiş bir siyasal katılım modelinin ortaya çıktığı söylenebilir.

Tablo 1: 1980-2009 yılları arası ülkelerin siyasal partilere üye olan seçmen sayılarındaki değişim.

Ülkeler	Zaman Aralığı	Seçmenler İçinde Parti Üyelerinin Oransal Değişimi	Üye Sayısındaki Değişim	Üyelerin Sayısındaki Değişimin Oranı
Çek Cumhuriyeti	1993-2008	-5,08	-379.575	-69,65
Büyük Britanya	1980-2008	-2,91	-1.158.492	-68,42
Norveç	1980-2008	-10,31	-288.554	-62,60
Fransa	1978-2009	-3,20	-923.788	-53,17
İsveç	1980-2008	-4,54	-241.130	-47,46
İrlanda	1980-2008	-2,97	-50.856	-44,67
İsviçre	1977-2007	-5,90	-178.000	-43,22
Finlandiya	1980-2006	-7,66	-260.261	-42,86
Danimarka	1980-2008	-3,17	-109.467	-39,70
İtalya	1980-2007	-4,09	-1.450.623	-35,61
Slovakya	1994-2007	-1,27	-41.204	-32,32
Belçika	1980-2008	-3,45	-191.133	-30,97
Hollanda	1980-2009	-1,81	-126.459	-29,35
Avusturya	1980-2008	-11,21	-422.661	-28,61
Almanya	1980-2007	-2,22	-531.856	-27,20
Macaristan	1990-2008	-0,57	-41.368	-25,03
Portekiz	1980-2008	-1,05	+4.306	+1,28
Yunanistan	1980-2008	+3,40	+335.000	+148,89
İspanya	1980-2008	+3,16	+1.208.258	+374,60
Türkiye*	1985-2008	-4,76	+3.032.456	+353,49

Kaynak: Beizen vd., 2012: 28; *Tosun ve Erdoğan Tosun, 2010: 48.

Siyasal partilerin üye sayılarındaki değişime bakıldığında, siyasal partilere üye olan seçmen sayısının azaldığı görülmektedir. Yıllar içerisinde seçmen sayısı artmış dahi olsa aynı artış siyasal partilere üye olmada artmadığı gibi tam tersine bir düşüş ortaya çıkmıştır. Yeni dönem siyasetinin bir özelliği olarak bu durum ortaya çıkmaktadır. Siyasal partilerin kurumsal düzeydeki organlarının işlevselliğinin değişiminde olduğu gibi seçmen düzeyinde de siyasal partiye bakışı göstermesi açısından bu tablo önem taşımaktadır. Ülkeler içerisinde Türkiye'nin de benzer bir eğilim ortaya koyduğu görülmektedir. Siyasal partilere üye olan seçmen sayısının niceliksel artışına rağmen toplam seçmenler içerisinde siyasal partilere üye olanların oranı eksi ile ifade edilmektedir. Siyasal parti-üye ilişkisinde ortaya çıkan bu durum siyasal partilerin yapısal dönüşümler geçirmelerine de yol açmaktadır.

Küreselleşmenin sağladığı hız sayesinde, postmodern süreçte, tüm siyasal birliklerde olduğu gibi, siyasal partilerde de tek tipleşmeye doğru bir değişim görüldüğü göz önünde bulundurulmalıdır. Siyasal partilerin kurumsal düzeydeki değişimlerinde teknoloji yoğun seçim kampanyaları ile kitleleri etkilemeye yönelik bir model ortaya çıkmaktadır. Siyasi partilerin gerilemesi yönündeki iddianın ise daha çok bir önceki dönemin siyasetine uygun bir kurumsal yapılanmaya sahip olan partilerin etkisizleştiği ifade edilmektedir. İşte bu tür partilerin özellikleri de üye temelli iletişim modeline sahip, yerel düzeyde örgütlü partilerin yeni dönem siyasetine ayak uyduramadıkları nedeniyle siyasette etkilerini yitirdikleri dillendirilmektedir. Üyelere ihtiyaç duymayan seçim süreçleri, partileri üyesiz siyaset yapmaya yönlendirirken, partinin karar alma mekanizmaları içerisinde yer almayan parti üye modelinin siyasal partilere üye olmayı cazip olmaktan çıkardığı belirtilmektedir (Tosun ve Erdoğan Tosun, 2010: 23).

Siyasal partiler ve parti sistemleri üzerine yapılan çalışmalar günümüzde daha kompleks bir özellik göstermektedir. Siyasal partilerinin ortaya çıkışındaki yapısal özelliklerinden kaynaklanan bu farklılıklar ile birlikte parti politikalarının değişimi bu konuyu daha ilgi çekici hale getirmektedir. Siyasal partilerin ortaya çıkış süreci iki temelde gerçekleşmiştir. Birincisi, İngiliz muhafazakarları örneğinde olduğu gibi parlamento içinde var olmaktır. Bu grup parlamento içinde olduğu için ikinci gruba göre çıkarlarını savunma imkanını baştan elde edebilmiştir. İkinci grup ise İngiliz İşçi Partisi örneğinde olduğu gibi parlamento dışında örgütlenerek seçmen desteğini elde edip parlamentoda yer almaktır. İkinci gruptaki partiler için toplumsal grupların ve sınıfların mobilizasyonu önemli olmuştur (Ware, 1996: 12). Siyasal partilerin ortaya çıkış süreçlerini ifade eden bu iki farklı özellik, partilerin tüm kurumsal yapılarında etkili olmuştur. İkinci gruptaki partiler için toplumsal grupların ve sınıfların siyaseten mobilizasyonuna duyulan ihtiyaç partileri de bu yönde yapılanmaya itmiştir. Dolayısıyla bu gruptaki partiler açısından üyelik önemli bir özellik olmuştur.

Siyasal partilerin yapısal ve kurumsal özelliklerindeki değişimleri üzerinde yapılan tartışmaların merkezinde siyasal partilerin üyelik yapılanması yer almaktadır. Bu yönde ise bir düşünüş gözleendiği güncel siyasal partiler literatüründe tartışılan ana temalardan bir tanesidir. Teknoloji yoğun seçim kampanyaları ile seçmenleri mobilize eden siyasal partilerin varlığının ve etkisinin artması, sadece seçim dönemlerinde faaliyet yürüten bir siyasal parti faaliyet şeklini ortaya çıkarmaktadır. Seçmenlerin de siyasal partileri seçim kampanyaları üzerinden takip etmeye başlamaları da siyasal partilerin bu yapısal değişimleri üzerinde etkili olmaktadır. Ancak tüm bu tartışmalardaki bu iddiaların “belli ölçüde” geçerliliği olduğu söylenebilir. Bugün hala siyaset sahnesinde varlık gösteren partilere bakıldığında belli ideolojik yönelimleri olan, örgütsel yapılarının ve üyelik sistemlerinin aktif olduğu partiler olduğu söylenebilir. Yani biri diğerine tercih edilebilirlikten ziyade, örgütsel yapıların göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmalıdır. Çünkü bu süreçler seçmenler ile siyasal parti arasındaki aidiyeti

güçlendiren ve partiye olan bağlılığı arttıran bir unsur olarak etkisini sürdürmektedir.

Sonuç ve Tartışma

İnsanlığın yaşadığı ekonomik, teknolojik ve siyasal gelişmeler siyasal partilerin yapılanmalarını ve kurumsal düzeylerini büyük ölçüde etkilemiştir. Ortaya çıkan değişim üzerine siyasal partilerin gerilemesine kadar varan tartışmalar, siyasal partilerin siyaseti yönlendiren aktörler olarak etkisiz kaldıklarına kadar gitmektedir. Oysaki, siyasal partiler tüm kurumsal ve yapısal değişimlerine rağmen siyasal alan içerisinde hala en etkili aktör olma özelliklerini devam ettirmektedirler.

Siyasal partilerin üyelik yapılanmaları ve örgütlenmeleri üzerine literatürdeki tartışmalarda, partilerin bu özelliklerinin neredeyse yok olmaya başladığı üzerinde durulmaktadır. Hatta siyasal partilerin bu özelliklerinde ortaya çıkan değişimlere bağlı olarak, sadece seçim dönemlerinde seçmene odaklanmış parti tipleri ortaya çıktığına yönelik tartışmalar da literatürde yer almaktadır. Ancak siyasal partiler içerisinde üyeliğin ve aktivizmin rolü azalmış olsa da partilerin yine de beşerî sermayelerini oluşturan bu yapının sahip olduğu üyeleridir. “İdeolojilerin sonu”nun geldiğinin ilan edildiği bir zamanda yaşanılrsa da ideolojik temelle kitleleri mobilize edebilen partilerin hala siyasette etkili olduğu vurgulanması gereken bir durumdur. İdeolojik yönelimi güçlü olan partilerde, yine partilerin bu özellikleri ile bağlantılı olarak, örgütlenmelerinin ve bu örgütler içerisindeki üyelerinin etkili olduğu görülmektedir. Bu da siyasal partilerde üyelik ve aktif üyeliğin önemini göstermektedir.

Sadece seçim dönemlerinde etkili olan ve seçmen ile partinin bağının bu dönemde kurulduğu siyasal parti yapılanması, grupların mobilize edilmesinde çok güçlü ve sürekli bir etkiye sahip olmayabilir. Tıpkı siyaseti yönlendiren ana aktörler hala siyasal partiler olduğu gibi yine aynı şekilde siyasal partiler ile seçmenin aradaki bağını kuran ve sürekliliği sağlayan partilerin sahip olduğu üyeleridir.

Tüm teknolojik gelişmelerle birlikte siyasal partilerin bu yeni alana uyum sağlama sürecinde yine bu teknolojiyi kullanacak, bunun planlamasını yapacak olan kadrolara ihtiyacı vardır. Bunu sağlayacak olan ise partiye aidiyet ile bağlı olan üyelerdir. İdeolojik bağı güçlü ve üyelik sisteminin aktif olduğu partilerin, kitle partileri gibi, seçmenle sadece seçim dönemlerinde değil, tüm zamanları kapsayan bir iletişime sahip olduğu unutulmaması gerekir. Siyasal katılmayı sadece sandıkta “oy verme” işlemine indirgemiş olan algıyla birlikte, siyasal katılım faaliyetlerini seçim dönemleri dışında da sürdüren partilerin siyasette daha etkili oldukları görülmektedir.

Siyasal partilerin işlevlerinden birisi olan yönetici devşirme özellikleri, partilerin üyeleri içinden gerçekleştiği durumlarda, bu durum üyeler için motive edici bir özellik olmaktadır. Aynı şekilde partiye aidiyet hissedenden üye, partinin

politikalarına ve programlarına göre toplumu dönüştürme amacını içinde taşımaktadır. Doğrudan partinin ideolojisi ile ilişkili olan bu durum, parti için çalışan aktivistlerin faaliyetleri önemli ölçüde sürekli kılmaktadır. Siyasette ortaya çıkan bu değişim, en genel ifade ile bir siyasal parti ile seçmeni arasındaki ilişkiyi de büyük ölçüde değiştirmiştir. Siyasal partilerin seçmeni ile iletişim kurmada en temel sahip olduğu kurumu üyelik, postmodern dönemde yeni bir katılım biçimine dönüşmüştür. Ayrıca seçimden seçime oy veren bir unsur olarak görülmeye başlanan seçmen de, yeni dönem siyasetinde teknoloji yoğun seçim kampanyaları ile kolayca yönlendirilebilecek bir konuma geçmiştir. Buna ilaveten üyeleri ile bir önceki dönemdekine benzer şekilde bağını koruyabilen partiler hem tabanlarına mesaj ulaştırmada, hem de tabanlarını daha kolay bir şekilde mobilize edebilmede rakiplerine göre daha önde yer almaktadır.

Son cümleleri ifade ederken Türkiye'deki siyasal partilerin üyelik konusundaki özelliklerine değinilmesi, sonraki çalışmalara da bir öncülük edebilir. Türkiye siyasetinde askerî darbelerin sahip olduğu rol, siyasal partilerle onların üyeleri arasındaki aidiyet ilişkileri üzerinde önemli ölçüde etkili olmaktadır. 1980 yılının 12 Eylül'ündeki askerî darbe ile tüm siyasal partilerin kapatılması ve siyasal alan içerisindeki kurumsal yapılara son verilmesi, bu vakte kadar görece "istikrarlı" olan siyasal parti ve üyelik ilişkisini etkilemiştir.

Türkiye siyasal parti sistemi üzerinde, üye sayılarındaki değişim, parti içerisinde yeni bir siyasal partinin doğması şeklindeki parçalanmalar, ideolojik olarak siyasal alanın kutuplaşması, seçmen tercihlerindeki oynaklık gibi faktörler etkili olmaktadır. Siyasal partilerin beşerî sermaye ile olan bu ilişkisi seçmen ile siyasal parti arasındaki aidiyetliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bu aynı zamanda mevcut siyasal partilerin kimliklerinin aşınmasına, seçmen desteğinin azalmasına da yol açmaktadır.

Türkiye siyasal parti sisteminde öne çıkan bu özellikler, genel anlamda çalışmada da değinildiği üzere, siyasal partilerin seçmen taleplerini sisteme aktarma işlevini yerine getirmede etkisiz kalmaları ile ilişkilidir. Ancak buna ek olarak, yasal olarak ülkenin belli yerlerinde örgütlenmekle birlikte partilerin sahip olduğu üyeleri ile partinin alt organlarını ne derece işlevsel kıldıkları önemlidir. Kadın kolları, gençlik kolları, mahalle, bucak, köy örgütlenmesi gibi siyasal partilerin sahip oldukları alt organların işlevsel kılınması, siyasal partilerdeki aktivizm üzerinde önemli derecede etkili olacaktır. Ayrıca bir siyasal parti seçmene tüm alt organları ile ulaşabildiği ölçüde, parti aidiyetini arttıracak, seçmen oynaklığını azaltacak ve siyasal parti sistemini daha güçlü bir kurumsal temele oturtacaktır.

Son olarak, toplumsal alanda meydana gelen değişimlere bağlı olarak siyasal partilerin yapısal özelliklerinin değişim göstermesi doğaldır. Ancak gerek siyasal partilerin en etkili aktör olma özellikleri gerekse de siyasal partilerin örgütlü yapıları ile toplumu mobilize edebilecek güçte olmaları, siyasal katılma açısından partilerin biricikliğini sürdürmesini sağlamaktadır. Bundan dolayıdır ki

tüm teknolojik gelişmelere rağmen siyasal partilerin asli unsurlarından birisi olan üyelik sistemleri hala etkili bir aktör olarak varlıklarını sürdürmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, H. (2004). *Partilerin Seçim Kampanyaları Örneğinde Siyasal İletişim*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset Arayışı* (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis.
- Baykal, D. (1970). *Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi*. Ankara: A.Ü. SBF.
- Beizen, I. V.; Mair, P. ve Poguntke, T. (2012). Going, going,... gone? The decline of party membership in contemporary Europe, *European Journal of Political Researchs*, 51: 1, ss. 24-56.
- Benton, S. (1995). Partinin Çöküşü, *Yeni Zamanlar*, Derl.: S. Hall ve M. Jacques (A. Yılmaz, Çev.). ss. 257-272, İstanbul: Ayrıntı.
- Berger, M. T. (2001). The Nation State and The Challenge of Global Capitalism, *Third World Quarterly*, s. 22: 6, ss. 889-907.
- Cem, İ. (2011). *Türkiye'de Sosyal Demokrasi Engeller ve Çözümler* (1. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Dahl, R. A. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri* (L. Köker, Çev.). Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Delibaş, K. (2008). Dini Katılımcı ve Katılımcı Birey: Kimlik Siyaseti ve Türkiye'de Siyasal İslamın Yükselişi, *AMME İdaresi Dergisi*, c. 41, s 2, ss. 131-159.
- Duverger, M. (1993). *Siyasi Partiler* (E. Özbudun, Çev.). 4. Baskı, İstanbul: Bilgi.
- Fukuyama, F. (1999). *Tarihin Sonu ve Son İnsan* (Z. Dicleli, Çev.). İstanbul: Gün.
- Furedi, F. (2005). *Politics of Fear*. London: Continuum International Publishing Group.
- Gabardi, W. (2001). *Negotiating Postmodernism*. London: University of Minnesota.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları* (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Güldiken, N. (1996). *Toplumbilimsel Boyutuyla Siyasal Katılım*. Sivas: Dilek.
- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu* (S. Savran, Çev.). İstanbul: Metis.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Türk Siyasal Sisteminde Değişim, Siyasal Patronaj ve Yozlaşma, Politik Yozlaşma ve Şeffaf Yönetim Sempozyumu*, İzmir: Doğuş.
- Leadbeater, C. (1995). İktidar Kişiyi, *Yeni Zamanlar*, Edt.: S. Hall ve M. Jacques (A. Yılmaz, Çev.). ss. 127-141, İstanbul: Ayrıntı.
- Mack, S. C. (2010). *When Political Parties Die- A Cross-National Analysis of Disalignment and Realignment*. California: Greenwood Publishing Group.
- Mair, P.; Müller, W. C. and Plasser, F. (2004). Introduction: Electoral challenges and Party Responses, *Political Parties&Electoral Change*, (Edt.: P. Mair; W. C. Müller and F. Plasser), ss. 1-20, California: Sage Puplication.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (O. Akinhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.

- Meyer, T. ve Hincman, L. (2014). *Medya Demokrasisi Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir* (Ahmet Fethi, Çev.). İstanbul: Köprü.
- Norris, P. (2002). *Democratic Phoenix Reinventing Political Activism*. Cambridge: Cambridge University.
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*. Ankara: Sevinç.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür* (Ü. H. Yolsal, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Sarıbay, A. Y. (1992). *Siyasal Sosyoloji*. Ankara: Gündoğan.
- Sarıbay, A. Y. (2008). *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*. İstanbul: Everest.
- Scarrow, S. E. (1996). *Parties and Their Members*. New York: Oxford University.
- Thesing, J. ve Wilhelm, H. (1995). *Political Parties In Democracy –Role and Functions of Political Parties in the Political System of the Federal Republic of Germany-*. Konrad-Adenaur-Stifung e. V: Sankt Augustin.
- Tosun, T. ve Erdoğan-Tosun, G. (2010). *Türkiye’de Siyasal Parti Üyeliği ve Katılım*. İstanbul: Kalkedon.
- Uysal, A. ve Topak, O. (2010). *Particiler, Türkiye’de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası* (1. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Wallerstein, İ. (2002). *Tarihsel Kapitalizm* (N. Alpay, Çev.). İstanbul: Metis.
- Ware, A. (1996). *Political Parties and Part Systems*. New York: Oxford University Press.
- Wattenberg, M. P. (2002). *Where Have All the Voters Gone?*. London: Harvard University.
- Webb, P. (2002). Introduction: Political Parties in Advanced Industrial Democracies, *Political Parties in Advanced Industrial Democracies*, (Edt. P. Webb; D. Farrell and I. Holliday), ss. 1-16, New York: Oxford University.